

فصل چهارم

پیشینه تاریخی استان خراسان شمالی

درس دهم پیشینه و مفاخر خراسان شمالی

خراسان شمالی پیش از تاریخ

براساس یافته‌های باستان شناسان که مبتنی بر کارهای میدانی و آزمایشگاهی دقیق است، زمان آغاز سکونت انسان در استان به دوره نوسنگی با سفال در حدود ۸۰۰۰ سال پیش می‌رسد. از شواهد دوره نوسنگی با سفال می‌توان به تپه قلعه خان در سملقان و تپه پهلوان در ۴ کیلومتری جنوب غرب شهر جاجرم اشاره نمود. در استان شواهدی از مرحله زندگی غارنشینی پیدا نشده است و آثار موجود در سایت‌های نوسنگی نشان از انسان‌هایی را دارد که به دلیل شرایط طبیعی مناسب، کشاورزی می‌کرده‌اند.

شکل ۲-۴- نمونه‌ای از سنگ نگاره‌های روستای جُربت

شکل ۱-۴- تپه باستانی قلعه خان در سملقان

فعالیت

غیر از آنچه که گفته شد، چند شهر تاریخی و آثار باستانی استان را نام ببرید.

خراسان شمالی در دوره‌های تاریخی

خراسان یعنی خاستگاه برآمدن خورشید؛ خراسان تغییر یافته «خورآسان» یا «خورآیان» است که از دو کلمه «خور» به معنی

خورشید و «آسان» و یا «آیان» به معنی ظاهر شدن و برآمدن است. شواهد موجود نشان می‌دهد که، عده‌ای از آریایی‌ها در ابتدا خراسان را برای اسکان خود انتخاب نموده و در اینجا سکونتگاه‌هایی را بنا نهاده‌اند.

از این جمعیت تازه وارد گروهی در شمال خراسان شامل نسا (مرو در ترکمنستان امروزی به عنوان بخشی از خراسان فرهنگی) و اطراف آن باقی ماندند و نام قبیله خود «پارت» یا «پَرثَو» (Parsava) را بر این سرزمین جدید نهادند. از این سرزمین در کتیبه بیستون که قدیمی‌ترین سند ایرانی محسوب می‌شود، تحت عنوان ایالت «پَرثَوَه» به عنوان یکی از چند ایالت تحت فرمانروایی داریوش اول هخامنشی یاد شده است و خراسان شمالی امروزی یکی از اصلی‌ترین هسته‌های این ایالت به شمار می‌رود.

برای مطالعه

چگونگی شکل‌گیری حکومت اشکانیان

بر اساس اسناد موجود در متون یونانی، اسکندر مقدونی پس از حمله به ایران و فروپاشی حکومت هخامنشی، به سمت مناطق شرقی ایران و از جمله شمال خراسان لشکرکشی کرد. با غلبه اسکندر و جانشینان او (سلوکیان) بر شمال خراسان، شورش و ناآرامی در این منطقه شروع شد. سخت‌گیری‌های سلوکیان حس انتقام‌جویی و بیگانه‌ستیزی را در قبایل پارتی برانگیخت. در این راستا دو برادر به نام‌های آرَشک و تیرداد که از سران قبایل پارتی بودند، شورش را علیه فراکیس والی یکی از مناطق خراسان شمالی، آغاز کردند. آنها توانستند سرزمین پارت را از زیر سلطه سلوکیان خارج نموده و با اعلام پادشاهی آرَشک و تاج‌گذاری او در کنار آتشکده معروف آساک – که مکان آن مشخص نیست – و به روایتی آستوئن، تأسیس شاهنشاهی اشکانی را اعلام نمایند.

حکومت اشکانیان : حکومت اشکانیان نخستین دولت ایرانی در سرزمین‌های شرقی ایران در قرن سوم پیش از میلاد بوده است. پارت‌ها که مراکزی همچون نسا و سپس هکاتوم پیلوس (صد دروازه در هشت کیلومتری دامغان کنونی) از پایتخت‌های اولیه آنان بوده، توانستند بر بسیاری از مناطق فلات ایران و سرزمین‌های اطراف آن تسلط یابند. آنان اگر چه در نخستین سده حکومت خود مورد تهدید و حمله سکاها قرار گرفتند، اما توانستند با غلبه بر مدعیان قدرت همچون امپراتوران روم، یکی از بزرگ‌ترین امپراتوری‌های جهان باستان در ایران را بعد از هخامنشیان، به وجود آورند. دوران شاهنشاهی اشکانیان بر ایران یکی از پررونق‌ترین دوران حیات تاریخی شمال خراسان شمرده می‌شود. علاوه بر رونق و آبادی شهرهایی چون نسا و هکاتوم پیلوس، مناطق و شهرهای دیگری چون اِسْتِوا (حَبْوشان در محدوده شهرستان فاروج) نیز به رشد فوق‌العاده‌ای دست یافتند.

پیشینه تاریخی استان

شکل ۳-۴- حدود پارتیا (خراسان بزرگ) در دوران باستان

از دوره ساسانیان در استان آثار قابل توجهی وجود ندارد و تنها اثر باقیمانده از این دوره آتشکده اسپاخو است.

شکل ۴-۴- آتشکده اسپاخو (دوره ساسانی)

خراسان شمالی پس از ورود اسلام

خراسان شمالی در روزگاران پس از ظهور اسلام به دلیل تحولات مختلف سیاسی و نظامی، شاهد حضور اقوام مهاجم و مهاجر عرب، ترک، مغول، تاتار و اُزبک در خاک خود بود.

بعد از ظهور اسلام و در زمان خلافت عثمان (سال‌های ۳۰ تا ۳۱ هجری قمری)، بخش‌هایی از خراسان شمالی از جمله جاجرم، اسفراین و سملقان توسط عبدالله بن عامر به اشغال اعراب درآمد. رفتارهای نامناسب حُکام عرب، واکنش‌های جدی خراسانیان را به دنبال داشت و نخستین جرقه‌های استقلال طلبی ایران از خلفای اموی و سپس عباسی در سرزمین خراسان زده شد که از آن جمله می‌توان به قیام عبدالله بن طاهر (طاهر ذوالیمینین) و ابومسلم خراسانی در دوره عباسی اشاره نمود.

دوره سامانیان در خراسان را می‌توان دوران طلایی این خطه نام نهاد. حمله چنگیز به شمال خراسان با تخریب‌های زیادی مواجه بود ولی دوره ایلخانان که جانشینان چنگیز بودند، یکی از شکوفاترین دوره‌هاست. خراسان شمالی مرکز ولیعهد نشین دوره ایلخانان بوده است. در این دوره پس از ایجاد ثبات سیاسی - اجتماعی، در شهرهایی چون اسفراین و جاجرم برای نخستین بار در این منطقه اقدام به ضرب سکه شد. خراسان شمالی در دوره تیموریان نقش برجسته‌ای را ایفا نموده است. به نقل از شیخ عارف آذری طی سال‌های ۸۰۰ تا ۸۵۲ ه. ق. اسفراین مرکز حکومت اُلغ بیک بن شاهرخ بوده است.

شکل ۶-۴ چهار طاقی تیموری در روستای زیارت شیروان

شکل ۵-۴ نمونه سکه الجایتو ضرب سال ۷۱۱ ه. ق. در ضرابخانه اسفراین

فعالیت ✓

از آثار تاریخی دوره‌های سلجوقی، مغول و تیموری شهرستان محل زندگی خود گزارشی تهیه کنید و در کلاس

ارائه دهید.

در دوره صفویه اقوام شمالی آذربک و ترکمن به طور مداوم به مرزهای شمال خراسان یورش می‌آوردند. شاه عباس یکم پس از رسیدن به قدرت، برای مقابله با حملات بی‌دری آنان ایلات کرد (کُرمَنج) شادلو، قراچورلو و زعفرانلو ساکن در شمال غرب ایران را به این منطقه کوچاند. با توجه به روحیه دلاوری و سلحشوری کردها، شاه عباس از توان رزمی این قوم استفاده کرد و امنیت را در شمال خراسان برقرار نمود. ایلات کرد در درگیری‌های نظامی دوران صفویه، افشاریه و زندیه نقش مهمی ایفا کردند. کردها به علت اعتقاد به حاکمیت صفویه، هیچ‌گاه به طور کامل زیر سلطه حکومت‌های بعد از صفویه تا ابتدای دوره قاجاریه نرفتند و به دلیل داشتن مذهب مشترک با ساکنان اصلی خراسان، از سلطه سایر مدعیان سیاسی نظیر آذربکان، افغان‌ها و ترکمن‌ها حمایت نکردند و در بسیاری موارد سپر بلای سایر مناطق ایران در برابر حملات این گروه‌ها بودند.

برای مطالعه

جدول ۱-۴- مشاهیر استان خراسان شمالی

ردیف	نام	محل تولد	شهرت
۱	ابوعوانه اسفراینی	اسفراین	نویسنده کتاب المسند
۲	ابویوسف یعقوب بن سلیمان بن داود اسفراینی	اسفراین	مخزن دار کتابخانه نظامیه بغداد و نویسنده بدایع الاخبار و روائع الاشعار و سیرالخلافة
۳	ابوالعباس فضل بن احمد اسفراینی	اسفراین	از وزیران عصر سامانی و غزنوی
۴	ابو محمد اسفراینی	اسفراین	علم حدیث، قرن ۵ هـ.ق.
۵	ابوالحسن علی ابن مهزیار	جاجرم	علم رجال و از صحابه امام رضا، امام جواد و امام‌های (ع)
۶	ابوالمظفر شاهفور بن طاهر بن محمد اسفراینی	اسفراین	اولین نویسنده تفسیر قرآن به زبان فارسی
۷	ابوالمظفر ابیوردی	گیغان	نویسنده کتاب‌های تاریخ ابیورد، نساء ابیورد و البیران
۸	ابوحاتم مظفر اسفزازی	اسفراین	ریاضی دان و منجم قرن ۵ هـ.ق.
۹	ابوعلی جاجرمی	جاجرم	فقیه، عالم و عارف سده ۵ هـ.ق.
۱۰	بابا توکل جلیانی	شیروان	کلید دار و خادم خانه خدا، نویسنده علم التجوم و مختصر المعالی
۱۱	سراج اسفراینی	اسفراین	شاعر دوره خوارزمشاهیان
۱۲	بدر الدین بن عمر جاجرمی	جاجرم	از مشاهیر قرن ۷ هـ.ق.

۱۳	اختر وحدت	بجنورد	نخستین معلم زن بجنوردی
۱۴	شیخ رشیدالدین محمد بیدوازی	اسفراین	عارف و شاعر قرن ۹ ه.ق. و نویسنده ریاض الآفیاض، المصباح و غزلیات
۱۵	محمد بن بدر جاجرمی	جاجرم	از فضلالی سده ۷ و ۸ ه.ق. و نویسنده مونس الأحرار
۱۶	علاءالدین محمد بن احمد بهشتی اسفراینی	اسفراین	ریاضی دان و نویسنده رساله فی الحساب و الجبر و المقابله
۱۷	شیخ آذری	اسفراین	شاعر سده ۸ و ۹، نویسنده آثار سعی الصفا، جواهر الاسرار، بهمن نامه، دیوان اشعار و... .
۱۸	سعدالدین تفتازانی	شیروان	از عالمان قرن ۹ ه.ق. و نویسنده ۲۲ جلد کتاب
۱۹	محمد خراشایی	جاجرم	از فلاسفه و معاصران آخوند خراسانی
۲۰	سید عبدالحی بنی هاشمی	جاجرم	از شاگردان آیت الله آخوند خراسانی، از مخالفان رضاخان و مجتهد قرن ۱۳ ه.ق.
۲۱	آیت الله محمد تقی بجنوردی	جاجرم	از علمای معروف خراسان
۲۲	شیخ عبدالرحیم مقامی مقیم	اسفراین	عالم، عارف، مجتهد و مدرس حوزه علمیه نجف
۲۳	حاج میرزا احمد مرتضوی	جاجرم	از مدافعان مردم و مخالفان حکومت پهلوی
۲۴	شجاع الممالک بجنوردی	بجنورد	اولین مؤسس مدارس نوین برای یتام و مساکین قبل از انقلاب مشروطه در بجنورد
۲۵	حاج ملا عبدالله	شیروان	خطاط و از مؤسسين مدارس نوین دوره فاجاریه در شیروان
۲۶	شعبان خانباشی	شیروان	مؤسس نخستین مدرسه نوین دخترانه منطقه خراسان در سال ۱۲۹۵ ه.ش.
۲۷	ملا عبدالمجید سالک	اسفراین	نویسنده آثاری چون دیوان اشعار، شرح نهج البلاغه و شرح دعای جوشن کبیر در قرن ۱۳ ه.ق.
۲۸	ملا شمس الدین محمد بیدوازی	اسفراین	از شعرای قرن ۱۳ ه.ق.
۲۹	سید محمد حسین حسینی بجنوردی	بجنورد	مؤسس حوزه علمیه سلطانیه بجنورد
۳۰	آیت الله سید حسین بجنوردی	جاجرم	از مدرسان حوزه علمیه نجف
۳۱	کربلایی غلامرضا دلیر	بجنورد	شاعر اهل بیت، نویسنده نسخه‌های تعزیه خوانی و سوگواری امام حسین (ع)

۳۲	سید مرتضی رضوی نژاد(عارف بجنوردی)	جاجرم	شاعر، عارف، معلّم و دارای دیوان شعر
۳۳	دکتر اسماعیل خان سامی(نیرالحکماء)	بجنورد	پزشک معروف بجنورد در اواخر سلسله قاجاریه و بنیانگذار دبیرستان همت بجنورد
۳۴	دکتر حسین سامی راد	بجنورد	مؤسس بهداری خراسان، رئیس بیمارستان امام رضا(ع) مشهد، مؤسس دانشگاه فردوسی و دانشکده پزشکی مشهد، نماینده مردم مشهد در مجلس شورای ملی و مؤلف کتاب‌های «سلامتی و بیماری‌های کودکان» و «پرورش کودکان» و چاپ مقالات علمی به زبان فرانسه

خراسان شمالی قبل از انقلاب اسلامی

با رحلت آیت الله بروجردی رژیم شاه می‌خواست بداند آیا روحانیت هنوز اقتدار دارد؟ رژیم این امتحان را با لایحه انجمن‌های ایالتی و ولایتی نمود و نتیجه آن شد که، امام خمینی (ره) به رژیم فهماند که روحانیت بیشتر از گذشته قدرت کسب نموده است. بنابراین رهبر کبیر انقلاب حرکت خود را آغاز نمودند. جامعه روحانیت بجنورد با اطلاع از فتوای امام خمینی (ره) درباره رفتارندوم، «انقلاب سفید» را تحریم کرد. اعلامیه امام مبنی بر تحریم و عدم شرکت در انقلاب شاه و ملت به شهرستان‌ها رسیده و حرکت‌های مردمی را به اوج خود رساند. این قضیه حساسیت دستگاه امنیتی را برانگیخته و سیطره رژیم و همکاری خوانین با دستگاه حاکم، حرکت قیام ۱۵ خرداد در بجنورد را به یک حرکت خزنده و ناشناخته مبدل ساخت که اوج حرکت‌های مردمی در سایر شهرهای استان، آنها را به ماه‌های پیروزی انقلاب نزدیک می‌ساخت. مبارزانی چون آیت الله مهمان‌نواز، حجت‌الاسلام والمسلمین قاسم آرحامی، حجت‌الاسلام والمسلمین برات محمد شادلو، میرزا بابا مرتضوی، حاج حسین پیلتن، منوچهر آروین، فاطمه سلیمی، حبیب‌الله پایدار و ... در شهر بجنورد حرکت‌های اعتراضی، راهپیمایی‌ها و اعتصابات را رهبری می‌کردند. از نخستین شهدای راه انقلاب در شهرستان بجنورد می‌توان شهیدان حسن آبادی و منصور سیران حصارى را نام برد.

در سایر شهرهای استان نیز حرکت‌ها و قیام‌های مردمی شکل گرفت. به عنوان مثال در شهر شیروان افرادی چون حجت‌الاسلام والمسلمین شهرستانی رئیس حوزه علمیه حکیم، حاج آقا عبدالله کریم زاده، کاظم صبوری، سیدعلی اکبر طاهری، میرزا حسین طاهری و رجبعلی الهی، حرکت‌های انقلابی و راهپیمایی‌ها را رهبری کردند و اولین شهدای انقلاب این شهرستان شهید رمضانعلی خوشقامت و شهید علی تقویان هر دو از معلمین و جامعه فرهنگیان شیروان بودند.

شکل ۴-۷- تصاویری از فعالیت‌ها و راهپیمایی‌های قبل از انقلاب اسلامی در استان

درس یازدهم نقش مردم در دفاع از کیان و مرزهای ایران اسلامی

«هر ملتی که نتواند از خود دفاع کند، زنده نیست.» امام خمینی (ره)

شهیدان استان خراسان شمالی، همچون ستاره در آسمان نورانی ایران اسلامی می‌درخشند. آنها در طول ۸ سال دفاع مقدس، معلم درس استقامت و پایداری بودند. آنها در دامان کوهستان‌های بجنورد، شیروان، اسفراین و فاروج، استواری، در پهنای دشت‌های سرسبز مانه و سملقان، آزادگی و در هوای گرم کویرهای گرمه و جاجرم، استقامت را آموخته بودند.

مردم شهیدپرور استان مانند سایر ملت ایران، در قالب اصناف، سازمان‌ها، ادارات، نیروهای نظامی و انتظامی در دفاع مقدس حضور داشتند. جلوه‌هایی از مشارکت مردم استان در ۸ سال دفاع مقدس را به شرح زیر می‌توان نام برد:

– حضور در جبهه‌ها به صورت داوطلبانه و بسیجی

– تقدیم شهدای بسیار از بسیج مردمی به خصوص در عملیات‌های کربلای ۴ و ۵

– حضور در تیپ‌های لشکر ۵ نصر سپاه پاسداران و گردان‌های فتح‌الله، نصرالله، رسول‌الله، حبیب‌الله، ثارالله، فجرالله، امام

حسین (ع) و ادوات و ...

– حضور مؤثر اقوام کرد، تات، ترک، ترکمن و سایر قومیت‌های استان در تیپ ویژه شهدا به فرماندهی سردار شهید محمود

کاوه

– جمع‌آوری کمک‌های مردمی و ارسال به جبهه‌ها، اهدای خون به مجروحان جنگ و ...

فعالیت

شکل ۹-۴ اعزام نیرو به جبهه‌های جنگ (شهرستان شیروان)

شکل ۸-۴ اعزام نیرو و تجهیزات به جبهه‌های جنگ (بجنورد ۱۳۶۴)

شکل ۱۰-۴- بسیج مستضعفین (شهرستان بجنورد)

در جدول زیر نام و مشخصات تعدادی از عملیات‌هایی که رزمندگان استان در آن حضور داشته‌اند، آورده شده است. با کمک بزرگ‌ترها و دبیر خود جاهای خالی جدول را کامل کنید :

نام عملیات	محور عملیات	رمز عملیات	زمان عملیات	هدف - نتیجه
رمضان	شرق بصره	.....	۶۱/۰۴/۲۳ تا ۱۳۶۱/۰۵/۰۷	انهدام تجهیزات و نیروی انسانی دشمن و تصرف منطقه عمومی زید در خاک عراق
.....	غرب کارون، جنوب غربی اهواز و شمال خرمشهر	یا علی بن ابی طالب (ع)	۱۳۶۱/۰۲/۱۰	آزادسازی خرمشهر، هویزه، پادگان حمید و شلمچه
عاشورا	.....	یا ابا عبد... الحسین (ع)	۱۳۶۳/۰۷/۲۵	آزادسازی ارتفاعات مرزی میمک و ...
والفجر ۸، معروف به فتح فاو	فاو	یا زهرا (س)	۶۴/۱۱/۲۰ تا ۱۳۶۵/۰۲/۰۹	.....
.....	.....	.....	.....	.....

در دوران دفاع مقدس حدود ۳۵۰۰۰ نفر از استان خراسان شمالی به جبهه‌های نبرد اعزام شدند. از این تعداد ۲۶۲۸ نفر به شهادت رسیدند، ۶۱۷۳ نفر به افتخار جانبازی نائل آمدند و ۳۷۸ نفر نیز از آزادگان سرافراز هستند.

پیشینه تاریخی استان

شکل ۱۲-۴- بازگشت آزادگان استان به میهن اسلامی (بجنورد - ۱۳۶۹)

شکل ۱۱-۴- اهدایی اهالی شهرستان بجنورد به جبهه (مؤسسه خیریه خاتم الانبیاء و هلال احمر)

در ۹ نقطه از شهرستان‌های استان، پیکر پاک ۳۱ شهید گمنام دفن شده که در هر یک بنای یادبودی ایجاد شده است.

شکل ۱۴-۴- موقعیت حرم شهیدای گمنام در استان

شکل ۱۳-۴- حرم شهیدای گمنام - شهر بجنورد

فعالیت

- وصیت نامه یکی از شهدای محل سکونت خود را تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

مشارکت ارگان‌ها و نهادهای غیر رزمی استان در دفاع مقدس

- ۱- جهاد سازندگی : ستاد پشتیبانی جنگ جهاد سازندگی استان علاوه بر اعزام ۶۵۰۰ رزمنده جهادگر و نیروی فنی - مهندسی، ایثار ۳۹ جهادگر شهید، بیش از ۵۰۰ نفر جانباز، ۸ نفر آزاده، و اعزام ده‌ها کمپرسی و ماشین آلات راه‌سازی، نیازهای مختلف جنگ در جبهه‌های غرب و جنوب کشور را تأمین نمود.
- ۲- آموزش و پرورش : این ارگان علاوه بر حضور فعال در جبهه‌های جنگ و تقدیم ۵۹ شهید فرهنگی و ۳۷۲ دانش آموز شهید، در تأمین مایحتاج رزمندگان اسلام پیشقدم بوده است. فعالیت‌های فرهنگی و تبلیغاتی این دستگاه در آماده‌سازی سایر اقشار جامعه برای شرکت در دفاع مقدس دارای اهمیت زیاد است.
- ۳- جمعیت هلال احمر : این جمعیت ۱۲ نفر از بهترین نیروهایش را تقدیم حفظ و حراست از دستاوردهای انقلاب اسلامی نموده است. جمع‌آوری هدایای مردمی و ارسال آن به جبهه، تأمین نیروهای تخصصی جبهه مانند پزشک و امدادگر توسط واحد امداد جبهه، استقرار نقاهت‌گاه جمعیت هلال احمر با ۱۲۰۰ تخت برای استراحت و مداوای اولیاء رزمندگان مجروح و شیمیایی در اهواز، از دیگر اقدامات جمعیت هلال احمر استان می‌باشد.

قسمتی از وصیت‌نامه شهید عبدالرضا بیایی : «جوانان، مراقب خودتان باشید که در قرآن است که می‌فرماید :
در جوانی خود را از گناه نگه دارید و تقوا پیشه کنید و به تهذیب نفس خود پردازید.»

قسمتی از وصیت‌نامه شهید علی احمدزاده : «ای دانش‌آموزان با ایمان، نباید سنگر مدرسه را خالی کنید زیرا انقلاب اسلامی ما به متخصص‌های با ایمان و متعهد و با اخلاص نیاز دارد.»

برای مطالعه

سردار شهید : رجبعلی محمدزاده
فرمانده سپاه سلمان سیستان و بلوچستان

سردار شهید : ایرج رستمی
جانسین شهید چمران در ستاد جنگ‌های نامنظم

پیشینه تاریخی استان

سردار شهید: وهب اصغری راد
فرمانده مخابرات تیپ ویژه شهدا

سردار شهید: جلال الدین موفق یامی
معاون تیپ امام صادق (ع)

سردار شهید: حاج محمد فرومندی
قائم مقام لشکر ۵ نصر

امیر شهید: محمد علی صفا
فرمانده گردان تکاوران نداجا،
شکارچی تانک و رزمی کار

سردار شهید: محمد جواد محمد نیا
فرمانده تیپ

سردار شهید: بهمن یارسیا
فرمانده گردان

سردار شهید: حاج مهدی وحیدی
فرمانده محور لشکر ۵ نصر

برای مطالعه

جدول ۲-۴- اسامی و مشخصات سرداران - نمایندگان شهید استان خراسان شمالی

ردیف	شهرستان	نام خانوادگی	نام	سمت	تاریخ شهادت	محل شهادت
۱	اسفراین	پیرزاده	علی اصغر	معاون تیپ ویژه شهداء	۸ / ۱ / ۶۵	مریوان
۲	اسفراین	مرادیان	علی اکبر	فرمانده گردان	۲۲ / ۱۲ / ۶۴	فاو
۳	اسفراین	قنبری	محمد	فرمانده گردان	۱ / ۵ / ۶۱	کامیاران
۴	اسفراین	محرابی صالح آبادی	حمزه	معاون گردان	۲۴ / ۲ / ۶۱	شلمچه (عملیات رمضان)
۵	اسفراین	عاقبتی	فرح الله	فرمانده گردان	۸ / ۱۲ / ۶۰	تنگه جزابه
۶	اسفراین	خردمندی	حسین	فرمانده اطلاعات عملیات	۴ / ۳ / ۶۱	تنگه جزابه
۷	اسفراین	رباط سربووشی	علی اکبر	فرمانده گردان	۳ / ۸ / ۶۱	سومار
۸	اسفراین	عیسی زاده	محمود	فرمانده گردان	۲۹ / ۸ / ۶۲	پنجوین
۹	اسفراین	شجعی	سید ابراهیم	فرمانده گردان	۲۳ / ۱۱ / ۶۴	فاو
۱۰	اسفراین	فرومندی	حاج محمد	قائم مقام لشکر	۲۰ / ۱۰ / ۶۵	کربلای ۵
۱۱	بجنورد	حسین زاده	سید محمد	مسئول محور لشکر	۳۱ / ۲ / ۶۵	مهران
۱۲	بجنورد	اسعدی	اسدالله	فرمانده گردان	۲۵ / ۱۲ / ۶۳	جزیره مجنون
۱۳	بجنورد	ایرانلو	محمد	جانشین گردان	۱۲ / ۱۲ / ۶۵	شلمچه
۱۴	بجنورد	گنابادی	غلامعلی	جانشین گردان	۲۳ / ۱۰ / ۶۵	شلمچه
۱۵	بجنورد	نوری	رستمعلی	فرمانده گردان	۲۹ / ۹ / ۷۰	محور حسینیه
۱۶	بجنورد	قدوسی مقدم	عباسعلی	مسئول بهداری لشکر	۱۰ / ۵ / ۶۲	مهران
۱۷	بجنورد	منفردی	قنبر علی	فرمانده گردان	۱۵ / ۱ / ۶۳	سراوان
۱۸	بجنورد	بهارى	خلیل الله	فرمانده گردان	۳ / ۲ / ۶۵	مریوان
۱۹	بجنورد	گربوانی	داوود	فرمانده گردان	۵ / ۱ / ۶۱	شوش
۲۰	بجنورد	آل نبی	سید ابراهیم	فرمانده گردان	۱۸ / ۹ / ۶۶	عملیات نصر ۸
۲۱	بجنورد	رمضانی	علی	فرمانده گردان	۲۵ / ۱ / ۶۶	ماووت

پیشینه تاریخی استان

کربلای ۵	۶۵/۱۰/۲۳	فرمانده گردان	حاج حسن	محقّر	بجنورد	۲۲
اقدام تروریستی	۸۸/۰۷/۲۶	فرمانده سپاه	رجبعلی	محمد زاده	بجنورد	۲۳
قلاوزان	۶۵/۰۲/۲۹	فرمانده گردان	سید محمد	محبوب	شیروان	۲۴
کربلای ۵	۶۵/۱۰/۲۴	فرمانده گردان	حسین	محمودی	شیروان	۲۵
شلمچه	۶۵/۱۰/۲۲	فرمانده گردان	انوشیروان	رضایی فاضل	شیروان	۲۶
قلاوزان	۶۳/۱۲/۲۱	فرمانده گردان	ابوالفضل	شاکری	شیروان	۲۷
میمک	۶۳/۰۷/۲۹	فرمانده گردان	رحیم	برزگر	شیروان	۲۸
جزیره مجنون	۶۷/۰۴/۰۴	فرمانده گردان	بهمن	پارسا	شیروان	۲۹
میمک	۶۳/۰۷/۲۷	فرمانده گردان	محمد علی	عباسی	فاروج	۳۰
قلاوزان	۶۵/۰۲/۲۹	فرمانده گردان	مهدی	شوشتری	فاروج	۳۱
کربلای ۵	۶۵/۱۰/۰۴	معاون تیپ	جلال الدین	موفق یامی	فاروج	۳۲
مهران	۶۵/۰۲/۳۱	فرمانده گردان	علی اکبر	میرزایی	گرمه	۳۳
فاو	۶۵/۰۹/۰۳	مسئول تعاون لشکر ۵ نصر	اسماعیل	رمضانی	گرمه	۳۴
فکّه	۶۲/۰۱/۲۴	فرمانده گردان	محمد حسین	عسگر زاده	گرمه	۳۵
سردشت	۶۲/۰۷/۰۲	معاون فرمانده گردان	عباس	محرابی	گرمه	۳۶
جزیره مجنون	۶۲/۱۲/۰۱	فرمانده تیپ	محمد جواد	محمد نیا	گرمه	۳۷
خرمشهر	۶۵/۱۰/۱۹	مسئول عملیات تیپ	محمود	محمد نیا	گرمه	۳۸
بجنورد(جانباز شهید)	۸۷/۰۹/۲۱	فرمانده مخابرات تیپ	وّهّب	اصغری راد	جاجرم	۳۹
دهلاویه	۶۰/۰۳/۳۱	جانشین شهید چمران	ایرج	رستمی	مانه و سملقان	۴۰
سرو	۶۳/۱۰/۱۵	فرمانده گردان	سید نور الله	یزدانی	مانه و سملقان	۴۱
کربلای ۵(شلمچه)	۶۵/۱۰/۲۵	مسئول بهداری	علی	نجفی	مانه و سملقان	۴۲
شلمچه	۶۵/۱۲/۱۲	جانشین گردان	شاه رضا	رضایی	مانه و سملقان	۴۳
ماوت	۶۶/۱۲/۲۴	جانشین گردان	رمضانعلی	صمدی	مانه و سملقان	۴۴
کربلای ۵	۶۵/۱۱/۱۷	فرمانده گردان	محمد ولی	پاکدل	مانه و سملقان	۴۵
قلاوزان	۶۵/۰۴/۱۳	معاون فرمانده گردان	قربانعلی	براتی	مانه و سملقان	۴۶

عملیات بدر	۶۵/۱۲/۲۵	فرماندهٔ محور لشکر	حاج مهدی	وحیدی	مانه و سملقان	۴۷
ماوت(عملیات بیت المقدس)	۶۶/۱۰/۲۵	فرماندهٔ گردان	محمد رحیم	حسن زاده	مانه و سملقان	۴۸
سانحهٔ هوایی	۶۴/۱۲/۰۱	نمایندهٔ مجلس شورای اسلامی	محمد	کلاته	بجنورد	۴۹
دفتر حزب جمهوری اسلامی	۶۰/۰۴/۰۷	نمایندهٔ مجلس شورای اسلامی	قاسم	صادقی	گرمه	۵۰
دفتر حزب جمهوری اسلامی	۶۰/۰۴/۰۷	نمایندهٔ مجلس شورای اسلامی	محمد حسن	طیبی	اسفراین	۵۱